

Water onder een geopende hemel

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Jesaja 42, 1-7

2^e schriftlezing: Titus 3, 4-7

3^e schriftlezing: Lucas 3, 15-16 en 21-22

Inleiding

Staand onder een geopende hemel is het dat Jezus de doop ontvangt. Hij treedt aan het licht, dat waarachtig Gods scheppingslicht mag heten. Ook wij mogen de betekenis van ons leven leren zien in dit licht. Epifanie, dat is de verschijning van de heerlijkheid van God, telkens weer, heel ons leven lang, voor jong en oud en wereldwijd.

Thema: Water onder een geopende hemel

Gemeente van Christus,

over de waarneming van heil is veel te doen. Zo velen zijn er die zien niets. Dat wil zeggen zij in de wereld zien niets wat naar hun idee met God te maken heeft. Zij zien het water wel, maar wat dat met de hemel te maken heeft, dat blijft vaak voor mensen verborgen.

Maar mensen leven niet bij materie alleen. Er is meer tussen hemel en aarde dan het direct zichtbare. Mensen worden geroepen om betekenis te geven aan de dingen die gebeuren. In symbooltaal gesproken gaat het over water en vuur. U weet, die twee die mengen niet. En toch, in Christus gebeurt het menselijk gesproken onwaarschijnlijke: Ze mengen wel. Dat gebeurt wanneer het leven op aarde op authentieke wijze wordt betrokken op een hemelse opdracht je in te zetten voor de mensen die God op je weg brengt, zoals zichtbaar in al die verhalen verbonden aan het leven van Jezus. Het geestesvuur van de hemel wordt door het water van de aarde niet gedoofd. De goddelijke vonk wordt aangewakkerd en het loopt uit op daden van bevrijding ongekend. Mensen raken geïnspireerd en blijken in staat tot bevrijdende daden van gerechtigheid. Dit evangelie gaat de wereld in en het is vandaag tot bij ons gekomen.

Als wij vandaag de doop vieren staan we in een onvoorstelbaar rijke traditie. Ontelbare malen eerder is dit immers gebeurd. In Titus 3, 4-7 wordt een heel indringende belijdenis gegeven, een getuigenis eigenlijk, die zeer waarschijnlijk voortkomt uit de bewerking van een oeroud dooplied, een hymne gezongen, misschien talloze malen herhaald tijdens de viering van de doop.¹ Zo wordt het een intens gecondenseerde samenvatting gegeven van datgene waar het volgens degene die het zingen werkelijk om gaat. Mensen beseffen het: De goedheid en

mensenliefde van God, die zijn niet zomaar herkenbaar. Dat is ook voor ons, denk ik, geen nieuws. Heel veel mensen zijn er vandaag immers die zijn er van overtuigd, die hebben hun conclusies al lang getrokken, dat er van God in de wereld niets te zien is, te voelen, te horen, te ruiken of te proeven. Kortom, zij menen die idee van Gods goedheid, die zit bij mensen louter tussen de oren. Die heeft geen empirische, geen tastbare gestalte. Welnu, dat, schijnbaar moderne probleem, wordt in die oude bijbelteksten verrassend serieus genomen.

De apostel Paulus beseft dat het nodig is een vindplaats van Gods goedheid in de wereld aan te wijzen, wil hij zijn lezers overtuigen. Maar hij is er gerust op dat hij dit kan. Paulus wijst op Christus en diens verschijning. En de weg die hij gaat is baanbrekend voor ons allemaal. In de doop van Christus wordt ons daartoe een sleutel in handen gegeven, een sleutel die past op een groot geheim. Paulus gelooft en hij gebruikt een schitterende beeldspraak om dat uit te leggen, dat er een bad van wedergeboorte over ons is uitgestort.

Interessant om te bedenken dat de oude Grieken al douches kenden, alleen voor de rijken natuurlijk.² In de bekende Romeinse badhuizen, ook van de tijd van Paulus, zijn uitgebreide doucheruimtes gevonden. Deze beeldspraak sluit aan bij onze ervaring. Je kunt je als herboren voelen na een heerlijk stortbad. Hier wordt deze ervaring betrokken op een compleet andere levenshouding. Je laat in feite een mentaliteit van dwang, fanatisme en gelijkhebberij achter je. Paulus is zelf, tot zijn spijt, een voorbeeld geweest van zo iemand. Hij wordt daar doorgaans liever niet aan herinnerd. Maar nu, in zijn brief aan de niet-Joodse Titus, heeft het een functie om het er wel over te hebben. Paulus gelooft dat anderen er iets aan kunnen hebben te weten hoe hij het zelf heeft beleefd. Ook zij kunnen in de ruimte worden gezet, Gods ruimte, een scheppingsruimte tussen hemel en aarde in als speelveld voor de mensen. Zo naar het leven leren kijken, dat betekent herademing voor een mens.

De drie grote evangelische thema's van de Epifanie zijn: de aanbidding van het pasgeboren Christuskind door de Wijzen uit het Oosten,³ de doop van Jezus in de Jordaan waar het vandaag om gaat en het verhaal

van de Bruiloft te Kana,⁴ wanneer Jezus zijn eerste teken verricht als hij water in wijn verandert en zijn discipelen in hem geloven. Iedere evangelist legt weer andere accenten.

Epifanie is dus verschijnen, doorgaans gaat het daarbij om een ongewoon moment van openbaring van goddelijke heerlijkheid onder de mensen. Het verschijnen van het goddelijke wordt al bij Homerus aangeduid met het Griekse werkwoord 'epifainoo' waar ons woord 'epifanie' van is afgeleid.⁵ Daarbij is opvallend dat in de beleving van de oude Grieken de goden zelf volstrekt autonoom en soeverein bepaalden hoe, of en wanneer zij door mensen konden worden gezien. Het was zelfs zo dat de een soms niet kon waarnemen wat de ander vlak naast hem duidelijk zag. Zo was het bijvoorbeeld toen de godin Pallas Athene op Ithaca aan Odysseus verscheen, dat de honden aan de kant stoven en jankend de stallen in vluchten, terwijl de zoon van Odysseus Telemachos op dat moment helemaal niets zag en er ook niets van begreep. Deze beleving kennen we ook in de bijbel, bijvoorbeeld in het prachtige ironische verhaal van de heidense profeet Bileam, waar het de ezel is die de engel van de Heer ziet staan, terwijl de ziener blind blijft, totdat de Heer besluit zijn ogen te openen.⁶ Kennelijk is er een oeroud bewustzijn dat wat door de één als een overduidelijke manifestatie van het goddelijke wordt beleefd, voor de ander volstrekt onzichtbaar is.

Als het in het evangelie gaat om Epifanie is het doel van de evangelisten ons van aardse blindheid te redden. Jezus verschijnt als Godsgezant. Hij treedt naar voren en zijn stap de aardse openbaarheid in vindt in het evangelie een hemels weerklank, immers, zo zegt de evangelist, de hemel werd geopend, er is een neerdalende duif te zien, er wordt een stem gehoord: 'Jij bent mijn geliefde Zoon, in jou vind ik vreugde.'⁷ Dit is symbooltaal optima forma, maar wie van ons is er die dat nog verstaat? Ik win er niets bij door bij wijze van spreken wetenschappelijk vast te stellen dat dit allemaal niet kan. Nuchtere wetenschappers hebben zich afgevraagd: Waar is de hemel boven in het heela! Is een duif niet gewoon een duif? En zo'n hemelse stem, dat zal toch wel inbeelding zijn? Maar dit zijn niet de vragen die mij zullen helpen om als mens in de wereld te geloven, te hopen en lief te hebben. Wat een arme wereld die bij de opvoeding van kinderen niet verder komt dan dergelijke vragen! Wij leven immers niet bij materie en het zintuiglijk waarneembare, logisch bewijsbare alleen. Onze capaciteiten betekenis te geven verdienen het gevoed te worden, met hemels voedsel. Het vuur van de Geest is bedoeld om te branden in ons hart, ook in het hart van Julia en Jelle? Beter kunnen we vragen: Naar wie verwijst die zich opende hemel? Wie was in staat die duif te zien als Geest Gods? Wie heeft die stem gehoord en de betekenis daarvan begrepen? Wat heeft het uitgewerkt

in de levens van mensen? Waar werd het zichtbaar, dat Koninkrijk van God, in concrete daden van bevrijding van mensen in nood, gevangenen in pijn? Wat doet het mij in mijn levenshouding, vandaag en morgen? Hoe herwin ik mijn geestelijke veerkracht in dit schitterende verhaal van Epifanie? Gods mensenliefde zichtbaar maken. Daar gaat zal het tenslotte om gaan. Letterlijk staat er in de Titusbrieff 'filantropie', Gods liefde voor mensen. Wat doen wij daarmee?

In ieder geval dit: Er is ruimte voor je eigen persoonlijke beleving. Niet iedere evangelist beschrijft de doop van Jezus op precies dezelfde wijze. Bij de eerste twee evangelisten is het Jezus die de hemel geopend ziet. Lucas beschrijft het als een gebeurtenis in principe door iedereen aanwezig waarneembaar. De vierde evangelist Johannes legt sterk de nadruk op Johannes de Doper als ooggetuige, die het dus met eigen ogen ziet en ervan getuigt.⁸ Kennelijk zijn er altijd meer verhalen mogelijk over dezelfde gebeurtenis van openbaring. Ik denk dat we er goed aan doen ons daarover niet te verbazen, maar elkaar de nodige ruimte te gunnen op een eigen beleving in dit verband, in de kerk en daarbuiten.

Op eenvoudige, maar indrukwekkende wijze heeft Giotto kort na 1300 in Padua in een veelkleurig fresco zijn visie op de doop van Christus afgebeeld. Giotto toont God als de hemelse Vader van Jezus Christus direct betrokken. Niet alleen de mensen staan er bij, verbaasd maar vol aandacht. Ook de engelen staan klaar om Jezus te helpen wanneer hij zijn opdracht op zich neemt.⁹

Jelle en Julia worden vandaag met water gedoopt. Zo worden zij ingewijd als het gaat om de dingen van de aarde. Maar dit gebeurt in de hoop op hun doop met vuur. Die heeft betrekking op hun inwijding in de dingen van de hemel. Wij weten dat in onze wereld deze dingen niet vanzelf spreken. De symbolen worden vaak niet meer verstaan. Voor opgroeiende jongeren is de kerk geenszins de vanzelfsprekende plaats om deze dingen te beleven. Zo zijn kostbare bronnen vaak verstopt geraakt. Maar met de doop van Jezus Christus worden we er krachtig aan herinnerd dat er voor wie zich op Jezus Christus concentreert ook in onze tijd water is onder een geopende hemel. Vernieuwing blijft mogelijk. Momenten van herbronning kunnen uitlopen op nieuwe ervaringen van Epifanie. Het leven kan in Gods naam gloednieuw zijn, ook in een stokoude wereld.

Amen.

Uitzending en zegen

Wanneer je deze kerk verlaat, weet je een gezegend mens. Te midden van een wereld die telkens weer dreigt vast te lopen in de materie die ons omringt,

wordt ons een geopende hemel getoond, een taalveld waar geloof en hoop en liefde in kunnen wortelen, een openbaring, een Epifanie die licht werpt op ons leven en ons in staat stelt elkaar te verstaan.

De genade van onze Heer Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest
is met jullie allemaal.

Noten

¹Quinn, J.D., *The Anchor Bible*, 35, *The Letter to Titus*, New York/London 1990, 211. Cf. 1 Petrus 1, 3-5

²Bijvoorbeeld in Pergamum, Klein Azië.

³Matteüs 2, 1-12. Zie preek van 6 januari 2013.

⁴Johannes 2, 1-11

⁵Dus al in de 8^e eeuw v.Chr. Voor het thema van epifanie in de Ilias bij Homerus, *Ilias & Odyssee*, vertaling M.A. Schwarz, Amsterdam 1981, zie 308: 'Dreigend zijn de goden, als zij voor het oog der mensen verschijnen'. Zie ook: Homeros, *Odysseia, de reizen van Odysseus*, vertaling I. Dros, Amsterdam 2000, Boek 10 (slot), 176 Waar het gaat over Kirke: 'Zonder de minste moeite was zij ons gepasseerd, want wie kan een God die dat niet verkiest, zien gaan of komen!' En in Boek 16, 265 waar het gaat over Athene: 'Buiten de deur bleef ze staan, goed zichtbaar voor Odysseus, niet voor Telemachos en die merkte ook niets bijzonders, want ze laten zich niet aan iedereen zien, de Goden!'

⁶Numeri 22,31

⁷Lucas 3,22b

⁸Cf. Matteüs 3, 16-17; Marcus 1, 10-11; Lucas 3, 21-22 en Johannes 1, 32-34.

⁹Giotto di Bondone, Veelkleurig schilderij op kalk, Scrovegni kapel Padua 1304-1306. 'De doop van Christus' in: Moon, B. (red.), *Archetypen in de kunst. The Archive for Research in Archetypal Symbolism*, Rotterdam 1991, 454-457.



Figuur 1: Doop van Christus, Cappella Scrovegni te Padua, Giotto